

УДК 159.95

DOI 10.18372/2786-5495.1.17791

Піонтковський-Вихватень Богдан Олександрович

кандидат педагогічних наук,
груповий психоаналітик, психолог-екофасилітатор, психолог
Центру допрофесійної підготовки та обдарованої учнівської молоді
Навчально-наукового інституту розвитку освіти,
Національний авіаційний університет

ibis_angel@ukr.net

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Розглянуто складові психолого-педагогічного аспекту дистанційної освіти. Розкрита внутрішня будова психічного факту – як частини реальної дійсності. Звернено увагу на особливості, які мають значення в практичній роботі педагога в умовах дистанційної освіти.*

***Ключові слова:** дистанційна освіта, ціннісні орієнтації, духовна сфера, інтелігентність.*

***Annotation.** The components of the psychological and pedagogical aspect of distance education are considered. The internal structure of the mental fact is revealed - as a part of real reality. Attention is drawn to the features that are important in the practical work of a teacher in the conditions of distance education.*

***Key words:** distance education, value orientations, spiritual sphere, intelligence.*

Вступ. В результаті пандемії COVID-19 освіту було переведено у дистанційний режим [3]. Дистанційна освіта – це форма освіти, яка передбачає використання інтернету та сучасних технологій для віддаленого вивчення навчальних матеріалів учнями, тестування їх знань, а також комунікації з викладачами.

Специфічне коло явищ, які представлені в природі в психологічному аспекті в онлайн-формат, виділяються чітко і ясно – це наші сприйняття, думки, почуття, прагнення, наміри, бажання, тобто все те, що становить внутрішній зміст нашого життя і те, що як переживання начебто безпосередньо нам дано. Приналежність індивіду (суб'єкту), що їх відчуває, – це перша характерна риса всього психічного в онлайн форматі.

Мета статті – розкрити психолого-педагогічний аспект дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Не підлягає сумніву, що так, як нам буває щось дано у безпосередньому переживанні, воно в жодній іншій спосіб дано нам бути не може. Не з якого онлайну, яким би яскравим і привабливим він не був, сліпий не пізнає барвистості світу, а глухий – музичності його звучань так, ніби він їх безпосередньо сприйняв. Ніякий онлайн-урок не замінить людині, яка сама не зазнала колективної роботи з «почуттям ліктя», радості творчості, того, що вона зазнала б, якби сама їх пережила. Переживання, думки, почуття суб'єкта – це його думки, його почуття, його переживання – частина його власного життя.

Якщо приналежність індивіду, суб'єкту є першою істотною ознакою психічного, то ставлення його до незалежного від психіки, від свідомості об'єкту – інша не менш істотна риса психічного [6].

Будь-яке психічне явище диференціюється від інших і визначається як таке-то переживання завдяки тому, що воно є переживанням того-то; внутрішня його природа виявляється через її ставлення до зовнішнього. Психіка, свідомість відбиває об'єктивну реальність, що існує поза і незалежно від неї; свідомість – це усвідомлене буття.

Але було б безглуздо говорити про природу психічного в онлайн форматі, якби те, що має відображати дійсність, не існувало насправді. Будь-який психічний факт – це частина реальної дійсності, і відбиток дійсності – не чи одне, або інше, а й те й інше; саме в тому і полягає своєрідність психічного, що

воно є і реальною стороною буття та його відображенням – єдністю реального та ідеального [1].

З подвійною співвіднесеністю психічного, яке властиве індивіду і відбиває об'єкт, пов'язана складна, двоїста, суперечлива внутрішня будова психічного факту, наявність у ньому самого двох аспектів: будь-яке психічне явище – це, з одного боку, продукт і залежний компонент органічного життя індивіда та, з іншого, відображення навколишнього його зовнішнього світу. Ці два аспекти, у тих чи інших формах представлені навіть у дуже елементарних психічних утвореннях, дедалі чіткіше диференціюються і набувають специфічних форм більш високих рівнів розвитку у людини, як із розвитком суспільної практики вона стає суб'єктом у справжньому значенні слова, що свідомо виділяє себе з навколишнього і співвідноситься з ним.

Ці два аспекти, завжди представлені у свідомості людини, у єдності та взаємопроникненні, виступають тут як *переживання* та *знання*, що якнайкраще характеризують онлайн навчання.

Психолого-педагогічний аспект дистанційної освіти включає в себе, окрім переживання та знання, *інтелект* який виявляється найважливішим для успіху, як особистого, так і громадського [7]. Інтелект потрібен передусім для вирішення складних завдань, із яких складається висококваліфікована професійна діяльність, а також, для навчання, яке займає значне місце у житті. У зв'язку з цим інтелект став якістю, від якої найсильніше залежать професійні досягнення, рівень освіти та доходи. Люди, яким легко вчитися, демонструють тенденцію здобувати більш суттєву освіту і краще проходити через всі вимоги академічного відбору [2].

Відповідно до популярної теорії «інтелектуального порогу», для оволодіння професією людина повинна мати певний мінімальний рівень інтелекту. Цей мінімум для різних професій є різним. Якщо людина не дотягує до цього інтелектуального мінімуму, то успіху в професії їй досягти не вдається. Якщо людина перевищує цей мінімум, то успіхи визначаються не інтелектом, а іншими чинниками, наприклад, мотивацією [8]. У людей з

однаковим інтелектом продуктивність визначається мотивацією і «причетністю до завдання».

У психології накопичена інформація, що стосується як інтелекту, так й інших психічних властивостей, які можуть бути засобами прогнозування (предикторами) успішності професійної діяльності. Жодна з цих якостей не може змагатися з інтелектом у всій безлічі професій, хоча в окремих випадках їхня роль істотна. Так, для малокваліфікованої ручної праці психомоторні здібності у деяких випадках виявляються важливішими, ніж інтелект, проте роль цих здібностей сходить до нуля у складній професійній діяльності [9]. Успішність залежить від мотивації досягнення. Мотивація (поряд із інтелектом) значною мірою визначає успіх, наприклад у бізнесі, проте не впливає на творчу роботу в науках.

Досить суттєвим предиктором успіху професійної діяльності у деяких випадках є досвід, однак із підвищенням складності професії його роль падає. Досвід важливий у не дуже складних видах діяльності, які в типовому випадку освоюються не шляхом навчання, а в процесі праці. Крім того, роль досвіду сходить нанівець при порівнянні досвідчених груп працівників.

Соціальна обумовленість свідомості дозволяє стверджувати: «Особистість – це людина як носій свідомості». Проте, хоча особистість неможлива без свідомості, вона не зводиться лише до неї. Щоб бути особистістю, треба бути свідомим, суспільно відповідальним суб'єктом. Людина визнається повноправним членом суспільства саме тоді, коли здатна відповідати за вчинки, тобто, здатна до рефлексії за умови сформованої підсистеми цінностей.

У особистості людини відображається те суспільство, в якому вона сформувалася. У рисах особистості несвідомо відображаються риси суспільства, пам'ять попередніх поколінь [4]. Проте особистість може володіти і особливостями, не схвалюваними суспільством, і бути антисуспільною.

Особистість – суб'єкт відповідальності, конкретна людина, що розглядається з погляду її соціально значимих особливостей.

Особистістю не народжуються (народжується лише людська істота, точніше – організм) – особистістю стають у суспільстві. Індивід народжується, особистістю стають, а індивідуальність відстоюють.

Соціальні особливості конкретної людини надзвичайно різноманітні: вони включають як систему цінностей, якими керується людина у своєму житті (залежать від навколишнього суспільства і попереднього виховання), так і темперамент, що впливає на спілкування з іншими людьми, але формується генетично.

Становлення особистості – процес набуття індивідом соціального досвіду, включення у діяльність та стосунки, що впливає на формування усвідомлюваної та суспільно значущої системи цінностей. Становлення – спосіб існування особистості, у цьому процесі відсутні посилення до ідеалу. Можливі не лише підйоми, а й спади.

Сутність становлення особистості – соціалізація індивіда: засвоєння індивідом якостей, необхідних для успіху у суспільстві, які дозволяють йому включитися у життя суспільства повноправним і відповідальним членом. В режимі онлайн навчання соціалізація з суспільством відсутня.

Провідною підструктурою особистості є система цінностей, якою керується людина у своєму житті, та активності. На неї, безумовно, впливають і наявність певної освіти, і всі освітні процеси, проте об'єктивно оцінити цей вплив в освітніх установах неможливо, оскільки перелічені якості особистості проявляються лише у вчинках індивіда [5].

Зупинимося на розгляді лише трьох особливостей особистості, тісно пов'язаних із цією підструктурою, та мають значення в практичній роботі педагога, особливо в дистанційній освіті.

Ціннісні орієнтації – сукупність знань і переконань, які визначають спрямованість особистості, її світогляд, систему цінностей і моральних норм, а також внутрішня основа ставлення людини до різних цінностей матеріального, морального і духовного порядку.

Ціннісні орієнтації визначають вчинки індивіда, його життєві плани, соціальну активність, реалізацію свого потенціалу, потреби, вибір цілей прояву активності та планування конкретної діяльності.

Духовна сфера психіки забезпечує таку якість особистості як духовність. Поняття «духовність» застосовується досить часто, проте загальноприйнятого визначення не існує. Можливо, втім, що строга термінологія тут зайва, оскільки це поняття не раціональної логіки.

Іноді вказують, що духовність – це прагнення людини до істини, доброти та краси. Духовність – самовираз у системі мотивів особистості, ідеальної потреби пізнання (світу, себе, сенсу та призначення свого життя) та соціальної потреби жити, працювати для інших людей, здатність співчувати їм.

Духовність – проявляється в активності людини, потребі пізнання (світу, себе, сенсу та призначення свого життя), прагненні до істини, добра і гармонії, що обумовлюється в основному внутрішніми спонуканнями, а не корисливими міркуваннями. Ідеальна потреба пізнання (прагнення істини) – основна ознака духовності.

Таким чином, людина духовна настільки, наскільки вона замислюється над «вічними питаннями»: що таке світ, що таке вона сама, у чому сенс життя, для чого вона живе і наскільки схильна до співпереживання з людьми, які потребують допомоги.

Інтелігентність – сукупність якостей особистості, які відповідають передовим соціальним очікуванням, реалізують пріоритет загальнолюдських цінностей, що виділяють людину як справжнього та послідовного носія культури.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищесказане, можна сказати, що психолого-педагогічний аспект дистанційної освіти складається з: переживань, знань, інтелекту, а також ціннісних орієнтацій, духовної сфери та інтелігентності. Діяльність конкретної людини та суспільна діяльність несуть характерний відбиток особистості. Людина – істота суспільна, існування та

розвиток без суспільства, в режимі онлайн, неможливі. Таким чином, середовище має безпосередній вплив на розвиток індивіда.

Список джерел

1. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навч. посіб, 2-ге вид. доповн. / За ред. В.М. Кухаренка. Харків : НТУ «ХП», 2001. 282 с.
2. Зербіно Д. Наукова школа: лідер і учні. Львів : Євросвіт, 2001. 208 с.
3. Комісаренко С.В. Світова коронавірусна криза. Київ : ЛАТ&К, 2020. 119 с.
4. Мадзігон В.М. Інформатизація в контексті демократизації освіти в Україні. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002 рр.* / Збірник наукових праць до 10-річчя НАПН України. Ч.1. Харків : ОВС, 2002. 604 с.
5. Петренко Л.М. Педагогічна експертиза результатів навчання учнів. Ірпінь : Національна академія ДПС України. 2004. 164 с.
6. Рибалко В.В. Психологія розвитку творчої особистості. Київ, 1996. 23 с.
7. Семенченко Н.С. Образование и интеллект. Киев: Саммит-книга, 2010. 80 с.
8. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. Київ, 1994.
9. Федорова Н. Педагогічні умови розвитку обдарованої особистості у школі. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 94 с.